

Байиева Бегайым Абдугапаровнанын «Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологиялары (орто мектептин мисалында)» аттуу темадагы 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишине карата расмий оппоненттин

ПИКИРИ

Диссертациялык иш Ош мамлекеттик университетинин филологиялык билим берүүнүн технологиялары кафедрасында аткарылган.

Илимий жетекчиси – педагогика илимдеринин доктору, профессор, Б.Осмонов атындагы Жалал-Абад мамлекеттик университетинин педагогика, психология жана окутуунун технологиялары кафедрасынын профессору Сакиева Саипжамал Салайдиновна.

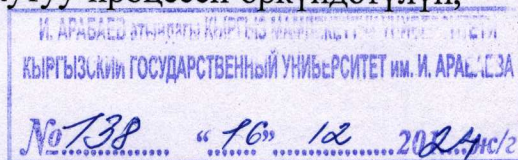
Диссертациянын жалпы көлөмү -170 бет, пайдаланылган адабияттардын тизмеси – 176, таблицалар – 20, сүрөттөр -6.

Диссертациялык иш изилдөөнүн илимий негизи тууралуу түшүнүк берген киришүүдөн, 3 баптан жана алардан келип чыккан корутундулардан, жалпы корутундудан, практикалык сунуштардан, адабияттардын тизмесинен уюштурулган.

Киришүү бөлүмүндө салттуу түрдө изилдөөнүн актуалдуулугу тууралуу жалпы илимий-теориялык обзор берилген.

Изилдөө үчүн тандалып алынган теманын актуалдуулугу.

Азыркы мезгилдин өктөм талабы окуу-тарбия ишинин мазмунун жаңылоону, окуу, тарбиялоо процессин сапаттык деңгээлин көтөрүүнү күн тартибине койду. Анткени, XXI кылымдагы ааламдашуу процесси жалпы адам баласынын жашоосуна бурулуш алып келген, дүйнөлүк цивилизация талап кылып турган билимди, б.а. азыркы санарип муунду кызыгуусун жарата ала тургандай окутуу зарылдыгы турат. Коомдук зарылдыкка жараша окутуу процесси өркүндөтүлүп,

окуучу билим алууга өзү кызыгып, улам кийинки сабакта жигердүүлүгү артып, окутуу иши анын практикалык талаптарына түздөн-түз жооп берип, жыйынтыгында мектептик билим берүүнү алдында жаш инсанды келечекте коомдун татыктуу адамы катары калыптандыруу милдети турат. Бул милдеттерди ишке ашырууда кыргыз адабиятын окутуунун методикасы, анын ичинде Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун эффективдүү технологияларын өркүндөтүү өтө маанилүү болуп эсептелет. Алыкул Осмонов — кыргыз адабиятынын классиги, анын чыгармачылыгы адабий-эстетикалык жана руханий мурас катары өзгөчө баалуу. Поэмалары улуттук маданиятты, тарыхты жана элдик салттарды түшүнүүдө өзгөчө мааниге ээ. Ошол эле учурда, азыркы муундар арасында акындын чыгармаларын окутууда окутуу ыкмаларынын заманбап шарттарга ылайыкташтыруу зарылдыгы ишти актуалдуулугун шарттайт.

Диссертациянын 1-бабы «**Орто мектепте Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологияларынын теориялык-методологиялык маселелери жана изилдениш тарыхы**» деп аталат. Бул бапта диссертант КРдин Жогорку аттестациялоо комиссиясы талап кылгандай эле теориялык мүнөздө болуп, поэма жанрынын теориялык-терминологиялык аспектиси жана анын адабияттагы орду, чет элдик жана Ата Мекендик адабияттардагы «окутуунун технологиялары» түшүнүгү жана анын билим берүү системасындагы орду жана өркүндөтүүнүн зарылдыгы, орто мектепте Алыкул Осмоновдун поэмаларын окуу программаларындагы, окуу китептериндеги берилиши, усулдук эмгектерде изилдениши тууралуу пикирлерди анализдейт жана ага өз позициясын билдирет.

Диссертант проблеманын тарыхын изилдөөдө «Поэма түшүнүгүнүн аталышына токтолуп, В. Я. Пропп, М. Бахтин, Л. И. Тимофеев, Г. Л. Абрамович, М. Борбугулов, Ж.А.Эшиев сыяктуу окумуштуулардын изилдөөлөрүн бир топ натыйжалуу талдоого алган.

Диссертациянын 23-бетинде: «Адабиятты маалымат алуунун куралы катары гана окубастан, турмушту таанып-билүүнүн, адабиятта эстетикалык ырахат алуунун, тарбия берүүнүн куралы катары окушат. Бул натыйжага

жетүү үчүн интерактивдүү методдорду колдонуу маанилүү, анткени алар окуучулардын кызыгуусун арттырып, чыгармадагы идеяларды тереңирээк түшүнүүгө жардам берет. Мисалы, талкууларды уюштуруу, ролдоштуруу, текстти визуалдаштыруу же заманбап технологияларды колдонуу аркылуу адабиятка болгон мамиле жандуураак жана мазмундуураак болот. Бирок муну менен салттуу сабак өтүүнү такыр жокко чыгарып коюудан алыспыз. Салттуу сабактар кылымдар бою жаш муундарды тарбиялоодо зор эбегейсиз роль аткарып келүүдө» деп баса белгилөө менен окутуу технологияларынын билим берүү процессиндеги ар тараптуу аспектилерди түшүнүү жана жакшыртуу мүмкүнчүлүктөрүн аныктоо максатында SWOT-анализ жасаган.

Экинчи бап **«Орто мектепте Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологиялары боюнча илимий изилдөөнүн материалдары жана методдору»** – деген аталышта берилип, А.Осмоновдун поэмаларынын өзгөчөлүктөрү талдоого алынып, аларды окутууда салттуу жана интерактивдүү методдорду пайдалануунун мүмкүнчүлүктөрү аныкталган.

Диссертациянын 73-бетинде: “Орто мектептердин адабияттык окуу курсу, адабияттык окуу, кыргыз адабиятынын системалуу курсунда окутууга сунуш кылынган Алыкул Осмоновдун поэмаларында өмүрдүн баалуулугу, адамдын ички дүйнөсү, тагдыры, өнөр, кесиптин касиети ж.б. терең сүрөттөлүп чагылдырылат” – деп айтуу менен балдарды адептик оң сапаттарга үйрөтүүнүн эң таасирдүү куралы катары көркөм адабият, анын ичинде А.Осмоновдун поэмалары кызмат кыларын айтып өткөн.

Ошондой эле, А.Осмоновдун поэмаларын окутууда мугалимдин поэмалардын жанрдык табиятына, өзгөчөлүгүнө өзгөчө көңүл буруу зарылдыгына токтолуп, чыгармалардын маани-маңызын түшүнүүсүнө жетишүү үчүн мугалимден жаңы, интерактивдүү ыкмаларды билүү талап кылынары белгиленген.

Үчүнчү бап: **«Орто мектепте Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологиялары»** деп аталып, инновациялык технологияларды пайдалануунун артыкчылыктары белгиленип, окуучулардын тил байлыгын

арттырууга, сынчыл ой жүгүртүүсүн өркүндөтүүгө, дүйнөнү кабылдоо деңгээлин жогорулатууга, тапкычтык, байкагычтык сезим-туюмун ойготууга, билимди, билгичтиктерди жана көндүмдөрдү, компетенттүүлүктөрдү уюштурууга багытталган.

Диссертациянын 118-бетинде «Кыргыз адабияты сабагында көркөм чыгарманы адабий-мазмундук жактан талдоонун (интерпретациялоонун) мектеп практикасында көп эле колдонуп жүргөнү белгилүү. Мектептеги адабий окуу жана адабият сабактарында чыгармага адабий-мазмундук талдоо жүргүзүп түшүнүү эле жетишсиз, андыктан, ал сөзсүз түрдө педагогикалык талдоону жүргүзүү маанилүү» - деп айтып, «Жеңишбек» поэмасын окутуунун мисалында педагогикалык интерпретациялоонун технологияларын сунуштоо менен мектеп тажрыйбасында пайдалануунун маанилүү экендигин көрсөткөн.

Диссертациянын жалпы корутунду жана сунуштарында, Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутууда компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун усулдары жана жолдору иштелип чыгып, окутууда салттуу эмес жана интерактивдүү методдор интеграцияланып, сынчыл ой жүгүртүү аркылуу окуу менен жазууну өнүктүрүү технологиялары: концептуалдык таблица, жеңил жана оор суроолор, үч баскычтуу күндөлүк, божомол таблицасы, төрт сүрөттөн бир тапшырма, чейин/түшүнүктөр технологиялары менен окутуунун жолдору, ыкмалары, мультимедия жана визуалдык технологиялар, дифференцияланган окутуу технологиясы, педагогикалык жактан интерпретациялоо («педагогикалык баяндоо», «педагогикалык талдоо»), жеке чыгармачылык тапшырмалардын түрлөрү сабакты жандуу жана кызыктуу өткөрүүгө ылайык практикалык методдор сунушталган.

Изилдөөнүн корутунду-сунуштары ишенимдүү жасалган, алар коюлган милдеттердин чечилишине баш ийдирилген.

Издөнүүчү Б.А.Байиева изилдөөгө жаңыча мамиле кылып, көтөрүлгөн бардык көйгөйлөрдү бүгүнкү күндүн талабына ылайык иштеп чыгууга жетишкен.

Изилдөөнүн натыйжаларынын тастыкталышы талапка жооп берет.

Илимий эмгек боюнча айрым сунуштарды айта кетсек:

1. Алыкул Осмоновдун поэмаларындагы көркөм сөз каражаттарына токтолуп, түшүндүрмө берилсе жакшы болмок. Сөз менен иштөө процесси диссертацияда чагылдырылган эмес.
2. Алыкул Осмоновдун поэмалары боюнча сабактын иштелмелери тиркеме катары берилсе, иштин натыйжалуулугун арттырмак.
3. Диссертациялык эмгекте орфографиялык, пунктуациялык каталар кездешет.

Бул айтылгандар диссертациянын илимий-методикалык аппаратына, түзүлүшүнө, жалпы мазмунуна таасирин тийгизбейт. Диссертация өз алдынча аткарылган илимий-изилдөө иш катары саналат жана диссертант алдына койгон милдеттерин толук аткара алган деп эсептөөгө болот.

Жыйынтыктап айтканда, Байиева Бегайым Абдугапаровнанын «Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологиялары (орто мектептин мисалында)» аттуу темадагы 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык иши жана анын авторефераты Кыргыз Республикасынын Улуттук аттестациялоо комиссиясынын «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруу тартиби жөнүндөгү жобосунун» талаптарына ылайык иштелип чыккан эмгек болуп саналат. Изилдөөнүн автору Байиева Бегайым Абдугапаровна аталган адистик боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу.

Расмий оппонент:

Батыркулова Айгүл Бекмурзаевна,
Кыргыз билим берүү академиясынын
филологиялык билим берүү
лабораториясынын башчысы,

педагогика илимдеринин кандидаты

